

Appendiks 3: Fjerdinger i Borgartingslagen

Skipsreide	Fjerdinger	Kilder	Grenseløp/vurderinger
Mossedal (Hobøl):	Ytre (Ytzi) Bierffuen (Bjerne) Tomter Østi 1663: Ytre, Tomter, Bjerne og Melleby	DN V, 591; Ak. 83/1518; DN IV, 111; XV, 85; Indrebø 1935, 179. Lensregnskap. Mariakirken 8.5. tiendemantall 1663 (Hosar 1993, 165).	Ytre tilsvare trolig gnr 67-95, Bierffuen (Bjerne), gnr. 34-66, 96-117. 3. Tomter anneks er gnr. 1-33. Under Ytzi fjerdinger er nevnt gnr. 75-77, 92, 11429 og 1518. I 1315 nevnes Jaeren, gnr. 17 og 18, under Øfsti fjerdinger. Hollebøl, gnr. 34, nevnes under «øfsstæ fiordonghenom», (DN XV, 85/1460), og Indrebø regner da gården til Øvre fjerdning. Hollebøl ligger derimot i Bjerne fjerdning, på grensen til Øvre fjerdning. En kan da se for seg en mindre endring i grensen. Fjerdningene er de samme på 1300-tallet som i tidlig moderne tid.
Våler	1593: Kobbel (Kåbøl) Siuersrødt (Sjulerød) og Westlandz (Westland)	Indrebø 1935, 178-180	Kobbel fjerdning, gnr. 2-31 (minus Nekerød, gbnr. 20/2, som ble lagt fra Vestby til Våler ved res. 17. feb. 1844), Siuersrødt er gnr. 32-58. Dersom gnr. 76, «Kissen» som er nevnt først i listen, er Kjos, prestegården, hører den til. Westlandz er gnr. 59-87 (-767). Indrebø mener at gnr. 76 kan tilhøre Sjulerød, men det er lite sannsynlig på grunn av eiendomsfiguren og gårdsnumrene. Gnr. 2 hadde ikke Indrebø ført til noen fjerdning, men jeg vurderer det slik at den tilhører Kobbel.
Varna	1593: Closter, Dilling, Jellø, Røer, Støtuig og Waltz	Indrebø 1935, 178	Indrebø mener at gnr. 88 har hørt til Dilling, ikke Closter. Denne gården er imidlertid Varna Kloster, så det virker lite sannsynlig. Gnr. 77 og 78 er nevnt under Closter og Dilling, men eiendomsforholdene tilsier at begge har ligget under Dilling. Jello og Watz er usikre, siden eiendomsnumrene ikke er oppført i FKB-dataene for Moss. Grensene kan dermed ha være annerledes her. Gnr. 95-97 kan ha hørt til Jellø og ikke Closter. Gnr. 9-12 har Indrebø henført til Støtuig med usikkerhet, men jeg tror pga. eiendomsstrukturen det er større sannsynlighet for at disse hører med til Røer.
Skaun	1600: Rakkestad-, Utanskog- (Ytterskog), Degernes-, Os-, og Lillefjerdningen	Indrebø 1935, 97	Degernesfjerdningen er ikke nevnt før etter reformasjonen. Lillefjerdningen er betraktelig mindre enn øvrige og har ikke navn etter en gård. Indrebø mener Lillefjerdningen er skilt ut av Degernes, for da vil grensene ha naturlige grenseskille. Jeg anser det mer trolig at Lillefjerdningen var del av Rakkestadfjerdningen, ettersom de rettslig ser ut til å ha blitt behandlet sammen. Da sammenfaller også grensene med de kjente sognegrensene her.

Skipreide	Fjerdinger	Kilder	Grenseløp/vurderinger
Heggen	1400-tallet: Trømborg, Eidsberg, Tenol, Hæns (Hens), Hærland (Herland) og Folkenborg		Senest midten av 1400-tallet kjennes seks fjerdinger (Indrebø 1935, 172 my/ref.). Grensene eksakte løp er noe usikre. Fjerdingene og kirkesteder har samme navn, så sognegrensene trekkes her inn. Trømborg (gnr. 179–225) og Herlands (gnr. 133–178) grenser sammenfalt trolig med dagens sognegrenser, mens Eidsberg var delt i fire fjerdinger og sogn (Indrebø 1935, 172ff.). Folkenborg sogn lå i NØ av Heggen. Tenol fjerdning og sogn lå i nordvest (f.eks. DN VIII, 319/1443; V, 464/1409; III, 1031/1504). Hens kirke lå sør i skipreiden, men er lagt ned før 1401 (RB 169). Under Hens er nevnt gnr. 105, 123 og 124. Grensen mellom Hens og Eidsberg er usikker, men trolig lå gnr. 131–132 i Hens. Grensen mellom Folkenborg og Eidsberg er også usikker, og topografi, naturlige grenseskille, eiendomsfigurer og matrikelgårdenes innbyrdes organisering må trekkes inn. Folkenborg utgjorde trolig gnr. 1 til minst 71, som er Folkenborg prestegård. Eidsberg derfor gnr. 72 til 132. Grensen i sør følger en elv og naturlig topografi. Matrikelnumrenes plassering gjør det også enkelt å følge et mønster. Det er derimot usikkert hvilke fjerdinger (og sogn) gnr. 77–89 hørte til. Disse er lagt til Eidsberg. Mellom Folkenborg og Trømborg har gnr. 60–61 og 177–178 usikker tilhørighet, men ettersom sistnevnte gårder ligger innen 60–61, ble disse kartfestet til Folkenborg. Til Tenol lå gnr. 14, 21, 29, 22 og muligens gnr. 10, og fjerdingen kan da ha dekket gnr.1–32.
Råde	Missingen		Fjerdingene har navn etter kirkestedene. Jf. kap. 7 Det er bare kjent én fjerdning i Råde i middelalderen, <i>Meþing</i> fjerdning. Missingen, gnr. 84, og i tillegg Jørsø, gnr. 79–80, har hørt til. Området dekket sørøstre del av Råde, men med usikre grenseløp. En bekk/elv langs Missingen og sørvest mot nordre del av Skinnerflo er naturlig grenselinje og sammenfaller med gårdenes eiendomsgrenser. Det er mer usikkert om grensen gikk nordvest for Missingen, mot Borgebuunn og Vansjøen, og om de nordre gårdene i Råde sogn hørte med der eller i Missingen, slik jeg har kartfestet det. Sognegrensene kan imidlertid gi indikasjoner om eldre fjerdingsgrenser og kan sammenfalle, slik at Huseby, Råde og Svinndal har utgjort en fjerdning hver (jf. kap. 7).

Skipreide	Fjerdinger	Kilder	Grenseløp/vurderinger
Heggen	1400: Kirke-, Ruds- og Lundaafjerdningen i Askim sogn.		<p>Tre fjerdinger i Askim sogn er et sekundært fenomen. Askim sogn kan ha vært delt i to, og at sognene Trøgstad og Båstad utgjorde en fjerdning hver (Indrebø 1935, 170f.), som i Heggen. Jeg anser det for sannsynlig. Tosebygden i Trøgstad har trolig hørt til Askim og Lundaafjerdningen (BØ VI, 194f.). Steinnes (1955, 139) mener grensen gikk i elva Mønsteråa, sørøst fra Øyeren.</p> <p>Gården Rud, trolig gnr. 88 og 90, er nevnt under Kirkefjerdningen, i tillegg til Askim. Lundaafjerdningen kan ha fått navnet sitt etter gården Lunder, gnr. 28, og i tillegg nevnes gårdene Torp, gnr. 6-7, her. Den siste fjerdningen, kalt Rud, har trolig navn etter Rud-gårdene i sørøst av Askim sogn, gnr. 42-43 (Indrebø 1935, 170 m/ref.). Grensene er usikre pga. manglende opplysninger. Topografi og FKB-dataenes eiendomsgrenser har medvirket i kartfestingen. Jf. kap. 7.</p>
Onsøy	1600-tallet: Ørmen-, Aae-, Ytter-, Kirche-, Vest- og Øfre-Fjerdningen	Indrebø 1935, 176; BØ XI, 303-304	<p>Seks fjerdinger er et sekundært fenomen, men det er ikke mulig å identifisere de opprinnelige fjerdningene.</p> <p>Med unntak av Ørmen fjerdning, som er navn på gnr. 3-6, 8-9, har ikke fjerdningene her navn etter gårder eller en bygd. Aae kan være en feilskrivning på gården Aale (Åle), gnr. 50 og 51, jf. kap. 7</p>
Idd	Ingen kjennes	Indrebø 1935, 175	<p>11 bygdnavn fra slutten av 1700-tallet, som i 1885 blir kalt fjerdinger: Iddsløtten, Lille Idd i øst, Holtesgrensen i sør og Idd Bergsti i det indre, Torpedalen, Torpskroken i vest, Rokkegrønda i øst, Asakbygden, samt deler av Herrebødensskroken (resten lå til Berg hovedsogn), i tillegg til Enningdalen og Enningdalens Bergsti (Hoff 1793, 13, 29; Kiær 1885, 184, 192).</p> <p>Det er fire middelalderkirker i skipreiden, som kanskje kan speile en eldre fjerdingsstruktur: Rokke, Asak, Idd og Enningdalen (jf. kap. 7).</p>
Tune	Ingen kjennes		<p>Skipreiden besto av fem herreder i nyere tid. I senmiddelalderen kjennes tre sogn: Tune, Varteig og Glemminge. Ytterligere to kirker kjennes ved navn: Alnes og Holleby, men refererer trolig til samme kirke. Det er dermed fire sogn i Tune skipreide i middelalderen. Om disse korresponderte med fjerdningene er mulig, men usikkert (jf. kap. 7).</p>

Skippeide	Fjerdinger	Kilder	Grenselep/vurderinger
Åbyggje	Ingen kjennes		Ikke mulig å vurdere. Jf. kap. 7.
Vemme	Midten av 1500-tallet: Lere	Indrebø 1935, 171-172; Wilsø 1779, 480; Bassøe 1796, 258, Klær 1885, 258. Wilsø oppfører fire fjerdinger i Spydeberg prestegjeld i 1779. Bassøe nevner tilsvarende i Skiptvet i 1792, tilsvarende åtte fjerdinger i skipreiden.	Indrebø mener de åtte fjerdingerne er underinndeling av prestegjeldene, fire i hver. Tingboken fra 1681: i Skiptvet kjennes Mork-, Skog-, Kirke- og Visterfjerdningen. Gården Vister, gnr. 47 og 68, ligger antakelig i Lerefjerdningen (BØ II, 146), og Visterfjerdningen er trolig et yngre navn på samme område. Morkfjerdningen kommer av bygdenavnet Mørkja, Skiptvets skogrike nordvestre del (BØ II, 143). Kirke- og Skogsfjerdningen viser til kirkene Skiptvet og Skogs kirke.
Rødernes (Marker)	Åseby, Folkenborg, Klemetsby og Klund	Steinnes 1930, 63; Indrebø 1935, 97ff.	I Spydeberg: Vasbygden, Stegan, Spydeberg og Heli fjerdinger. Vasbygden er området rundt Lyseren, mens Stegan er området mot Øyeren, noe som kan tyde på at de utgjorde Hovin sogn som ble vertikalt delt eller fra nord mot sør. Spydeberg og Heli sogn kan også ha utgjort en fjerdning, eller muligens en fjerdning som senere ble delt. Grensene eksakte løp er usikre (jf. kap. 7). Åseby var gnr. 1-15, 18, 59-61. Gården Rakkestad, gnr. 59-60, er også nevnt under Folkenborg fjerdning. Topografi og eiendomsfigur viser at gårdene, Storlø, gnr. 61 og Rakkestad har flere enklaver og ser ut til å ha vært én gård opprinnelig, og de hørte da trolig til Åseby fjerdning. Glørud, gnr. 18, har også flere enklaver, og gnr. 16-19 var trolig én gård. Klunds inneholder da gårdene 16 (?), 17, 19-28 (Indrebø 1935, 97). Folkenborg besto av gnr. 44-58, 62-64 og Klemetsby gårdene 29-43.
Øymark (Marker)	Bøns, Sandtorps, Stikle og Grobøl	Jf. over	Bøns er gnr. 87-101. Indrebø mener også at gnr. 107-108 kan ha hørt til her. Stikle fjerdning er gnr. 109-124, 126, men også gnr. 125 (jf. under). Sandtorp utgjør gnr. 84-86, 102-106 med gnr. 74-83, 125, 127-134, ifølge Indrebø. Jeg har ikke tatt med gnr. 125 ettersom den ut fra eiendomsstrukturen ser ut til å ligge i Stikle fjerdning, da den ligger midt mellom noen gårder i den fjerdningen. Møtepunktet for de tre fjerdningene gir en merkelig struktur ved at en mindre del av Sandtorp kommer langt inn i Bøns fjerdning. Dette indikerer endringer i grensestrukturen her, kan tenkes som følge av yngre jordtransaksjoner o.l. Grobøls fjerdning er sørvestre del av Øymark. Fjerdningene har også her navn etter gårder: gnr. 90, 105-106, 112 og 127.

Skippeide	Fjerdinger	Kilder	Grenseløp/vurderinger
Aremark (Marker)	Kvisler, Waarde, Aspestrand, Rive	Jf. over	Kvistler fjerding: gnr. 42-56, 58-60. Waarde: gnr. 8-21, 23. Både gnr. 21 og 22 heter Espelund og har trolig utgjort én gård i samme fjerding – tegnet til Waarde. Aspestrand: gnr. 24-41, 57. Rive: gnr. 1-7, 58-60.
Rømskog (Marker)	Ingen		Ingen fjerdinger kjennes her, så den kan enten ha ligget til den nærmeste fjerdingen i Rødenes (Åseby), eller ha ligget utenfor Marker.
Lier	Fladbøigden, Odervold, Sylling, Tranby og Reistad (Reerstad).	Indrebø 1935, 111ff.	Fladbøigden: gnr. 1-43, 50-52, nord for Drammenselva og vest for Lierelven, dvs. Brakernes sogn og søndre del av Frogner sogn. Odervold fjerding: gnr. 44-49, 53-90, nordvestre del av Frogner sogn. Gåserud, gnr. 46, mener Indrebø skal ha tilhørt Fladbøigden fjerding, men gården ligger inne i Odervolds fjerding med Haugerud vestre, gnr. 47, i mellom, så den er tegnet til Odervold. Sylling sogn, gnr. 164-199, lengst nord i Lier, var antakelig én fjerding, og også Tranby sogn, gnr. 120-163, øst i Lier. I middelalderen tilhørte Kittelsrud, gnr. 200, til Tranby sogn (nå Sylling). Reistad fjerding: sørøstre del av Lier med gnr. 91-119 av Frogner sogn.
Sande	Valle (Valde), Ås (Ooss), Duni, Berg	DN 8, 769/1544; DN VII, 495/1484	Valle: lå i sørvest, vest for Sandeelva og Sandebukten. Ifølge Indrebø tilhørte gnr. 1-21, 25-27, men bare gnr. 1-2, 14-20, er sikkert belagt der (Indrebø 1935, 103). Eiendomsstruktur indikerer at gnr. 22-24 tilhørte her og ikke Ås fjerding. Indrebø mener gnr. 29 i lå Ås med en liten del av gnr. 28 (for det meste skogressurser, iht. Norge Digitalt). Mellom 28 og 29 ligger gnr. 30 og 31, så alle gårder må ha hørt til samme fjerding, enten Valle eller Ås. Dette kan tyde på endringer. Under Ås nevnes bare Galleberg, gnr. 56. Indrebø antar at gnr. 22-24, 28-75 tilhørte, men som nevnt vurderer jeg det slik at gnr. 22-24 hørte til Valle. Grensen følger Sandeelva nordover til elven Bremsa (Indrebø 1935, 103).
			Berg fjerding lå øst i Sande: trolig Skoger sogn, gnr. 1-78, og sognet Konnerud, gnr. 78-85, nord i Sande, men i dag del av Drammen kommune. Nye gårdsnummer har blitt skilt ut som utgjør Drammen by, slik at fjerdingen inkluderer alt sør for Drammenselva, dvs. gnr. 101-112.

Skipeide	Fjerdinger	Kilder	Grenseløp/vurderinger
			<p>Strakk seg på østsiden langsmed Sandeelva, gnr. 76–97. I diplommet fra 1484 nevnes gården <i>sydra Vpsunde som ligger i Bergs fiordo(n)g Frauna sokn</i>. Denne gården har skiftet navn til Skogen i nyere tid (Pedersen 1912, 43). Det tilsvarer gnr. 10 og 13 i Drammen i dag. En kan tenke seg at nordvestre del (gnr. 69 og 77) av Berg hørte til Ås, men dette blir likevel ikke mer enn spekulasjon. Duni (Dune) i sørøst, strakk seg langsmed Sandeelva i øst og mot grenseområdet til Strømm herred, tilsvarende gnr. 98–145.</p> <p>Fjerdingene har navn etter gårder: Valle er gnr. 17. Ås gnr. 40–41, Berg gnr. 83 og Duni er gnr. 116.</p>
Hurum (Húðrimar)	Kirke-, Trønstad-, Rød- og Sandsbygden	Eier 1963	<p>Kirkebygden: gnr. 1–19, Trønstad: gnr. 20–35, Rødsbygden: gnr. 36–49, Sandsbygden: gnr. 49–57. Grensene er tegnet som Eiers forslag, med unntak av gnr. 49, som jeg mener tilhører Sands- og ikke Rødsbygden iht. gårdenes eiendomsstruktur i FKB-data.</p> <p>Alle fjerdinger, unntatt Kirkebygden, har navn etter gårder: Trønstad, gnr. 35, Rød, gnr. 37–38, Sanden trolig av Storsand, gnr. 53.</p>
Kvilde		DN IV, 305; Indrebø 1935, 92f.),	Ikke vurdert grenseløpene her.
Skjeberg	Vilerøsz	DN XI, 695; Indrebø 135, 174	Ikke mulig å vurdere.
Óslóarherað	Hovin Gjellerås Maridalen?	Indrebø 1935, 182–183 Bull 1918b, 24	<p>Hovin fjording nevnes på 1560-tallet og lå i sørøst. Omfattet antakelig Nordstrand sogn og deler av Østre Aker sogn (Indrebø 1935, 182). Gjellerås fjording nevnes i nyere tid. Indrebø mener den er yngre enn middelalderen, uten nærmere begrunnelse. Bull mener Maridalen var en fjording, fordi området fremstår som et avgrenset område fra Maridalsvannet og sørover, og ettersom Brekke, gnr. 59, hørte til området (Bull 1918b, 24). Dette avviser Indrebø pga. størrelsen (Indrebø 1935, 183). Ikke mulig å komme noe nærmere en inndeling.</p>

Skippeide	Fjerdinger	Kilder	Grenseløp/vurderinger
Røyken (Mýrahvarf)		DN V, 309/1378; DN IV, 693/1399; Indrebø 1935,184	Noen diplomer nevner tredinger her. Det kan være en sekundær tredeling av bygden <i>Mýrahvarf</i> , som er et eldre navn på deler av Røyken (NG V, 353), ut fra topografiske forhold (Indrebø 1935, 184). Jeg vurderer det slik at Røyken hørte med til et fjerdingsdelt <i>Skógeirmsherað</i> , selv om dette ikke er kildebelagt.
Arendal	Fire fjerdinger?	DN XI, 216/1464; Indrebø 1935, 184	I Arendal skippreide stevnet lensmannen flere folk fra hver fjerdning til et ting. Det kan indikere en fjerdingsinndeling (DN XI, 216/1464; Indrebø 1935, 184), men kjennes ikke fra andre kilder.
Numedal	Istre fjerdning i Tjølling sogn	DN I, 769	Bare én fjerdning kjennes, Istre fjerdning i Tjølling sogn (DN I, 769). Fjerdningen må imidlertid ha vært svært liten, og det er usikkert hva den var en underinndeling av. Materialet er alt i alt for spinkelt til å kunne trekke noen konklusjoner om Numedal har vært inndelt i fjerdinger, eller flere fjerdingsdelte herred. Jeg anser Istre fjerdning til å være en underinndeling av Tjølling sogn (Indrebø 1935, 187), slik inndelingene var på Marker.